

Tankar om tidens tecken

Rudolf Steiner verkade på olika sätt. Han beskrev människans och jordens uppkomst, människans konstitution och en meditativ praxis, "skolningsvägen", som en möjlighet för var och en att själv forska ut dessa sammanhang. Han gav många förslag till olika yrkesgrupper på hur antroposofin kunde konkretiseras i yrkessituationen. Allt detta ur ett för honom självklart medvetande om hur den andliga världen och den materiella världen hänger ihop.

Han talade också ofta om hur framtiden skulle se ut och hur detta hängde ihop med människornas handlingar i nutiden.

Nu lever vi i den framtid han talade om.

Och vi lever i en tid där vi på det individuella planet känner oss splittrade.

Det visar sig genom krav på att både veta (exempelvis å ena sidan känna till vad som sker runt om i världen men också vilken som är billigaste bredbandsleverantören etc) och kunna (ex vis vara alert och uppdaterad, lugn och effektiv på arbetet, omhändertagande och närvarande förälder, inkännande vän och även vacker och inspirerande hustru/man) Samtidigt ger alla projekt som man står inne i (arbete, äktenskap) en instabilitet i livet just för att de ses som projekt dvs tidsbestämda och inte särskilt varaktiga.

Detta får många konsekvenser i den själsliga och kroppsliga hälsan. Vilket också uppmärksammats av bl a Lennart Levi, professor emeritus i stressforskning, som 2005 skrev en artikel om hur vårt samhälle är uppbyggt och hur de normer som finns för arbetslivet gör oss sjuka. "Folk lider - det behövs en ny samhällsvision". Alltså inte bara själskrafterna utan även livskrafterna går isär ansträngs till bristningsgränsen.

Där på den globala nivån tron på marknadsekonomin som enda sanna väg för näringslivet – och därmed för att täcka mänsklighetens alla behov av värdigt liv med näring, hälsa, arbete och utvecklingsmöjligheter, har fört till att dessa marknadskrafter tagit över mycket av den makt som regeringar och parlament i världens länder haft och velat ha för att utveckla respektive land efter sin möjligheter.

Många fonder och även banker i hela världen var och är involverade i hus-lånekrisen i USA där man satsat stora pengar på att låna ut till människor med svag ekonomi när räntan var låg. När människor sen inte kunde betala lånen fick det stora effekter över hela världens börser. Här har det uppstått som kallas "finansoro" dvs att värdena på aktierna på världens börser inte bara stiger utan även sjunker (vilket kan innebära att de pensionspengar som en enskild person i Sverige satt in under en längre tid i någon fond plötsligt är mycket mindre värda) och då hänger staterna hela tiden hjälplöst efter. Som ett resultat av detta äger nu statliga investeringsfonder i Kuwait och andra oljeländer stora delar av de stora amerikanska bankerna eftersom dessa behövde extra kapital.

Andra exempel är den råa marknadsföringen av gentekniskt förädlad utsäde som marknadsförs till småbönder på många håll i utvecklingsländerna som det enda sättet att klara försörjningen. Även EU har svårt att värja sig mot gen-företagens lobbyverksamhet.

Där vi på ett arrogant sätt har försökt avskaffa eller åtminstone övervinna en rad naturliga risker som t ex naturkrafter och sjukdomar. Istället har vi skapat kärnkraft, växthuseffekt och svårbemästrade sjukdomar och därmed skapat nya risker med långt större verkan i rum och tid.

T ex finns beräkningar på att 3000 människor i Europa kan komma att insjukna inom det kommande året i någon sjukdom som är orsakad av multiresistenta bakterier eftersom vi i vår iver att skriva ut antibiotika givit förutsättningen för att dessa bakterier har kunnat utvecklas. Lunginflammation kan då t ex åter bli en livshotande sjukdom.

Man kan alltså säga att vi globalt sett tappat grepp om konsekvenserna av våra handlingar.

För att återgå till den individuella människans situation ser vi hur samtidigt med den otrygghet som blir konsekvensen av att leva i allt detta en stark ensamhetsupplevelse växer fram för den enskilde i hennes/hans livssituation,

Sammanfattningsvis kunde man säga att allt detta har en centrifugal riktning, medvetandet splittras upp i en stor mängd enskilda fakta som det är i stort sett omöjligt att hålla fast, det är som om medvetandet slungas ut i en tom okänd rymd.

Zygmunt Bauman, professor emeritus i sociologi i Leeds har skrivit en mängd böcker där han skärskådar den nutida människans livssituation. Han karakteriserar den som flytande och oviss till skillnad från livsupplevelsen tidigare under 1900-talet när allt bara skulle bli bättre och bättre och sluta i något slags perfekt samhälle. Han beskriver det som att vi lever i fragmentariseringens tid där uppgiften att förbättra samhället idag är uppsplittrat på många enskildheter och vi har förlorat tron på att det går att organisera ett perfekt samhälle. Han karakteriserar vår tid som att vi lever i en permanent osäkerhet med ett överskott av frihet och underskott av trygghet.

Vi ser t ex hur man i USA försöker få bukt med upplevelsen av otrygghet efter terrordåden 11 september 2001 genom att försöka kontrollera invånarna för att snabbt få tag i det man kallar terrorister och även genom kriget i Irak. Ingetdera leder till någon säker framgång, det verkar mera som ett krampaktigt försök att hålla kvar något man gått miste om men som i själva verket glider en ur händerna: känslan av säkerhet i det egna landet och tron på den egna krigsmaktens överlägsna förmåga att lösa problem i utlandet.

Rudolf Steiner gav uppslag till hur vi kan förstå samhällets funktioner vilket som han såg det hänger ihop med hur vi ser på den enskilda människan. Människor skapar ju samhället efter hur de upplever sig själva som sociala individer i världen.

Vårt samhälle består således av näringsliv, rättsliv med de statsbärande organen (parlament, regering mm) och kulturliv inklusive utbildningsväsende. Redan i början av förra århundradet då Steiner verkade kunde man se att det inte fanns ett sunt samband mellan de tre samhällsfunktionerna, de samverkade inte med varandra var för sig enligt sina lagbundenheter och förutsättningar så att ett människovärdigt hållbart samhälle kunde komma till stånd.

Nu är ju detta ännu tydligare som vi sett. Det ömsesidiga ansvarstagande som krävs finns inte. Vi ser alltså hur näringslivet lägger en kraftig hand både över kultur- och rättsliv som därmed inte kan utvecklas på ett riktigt sätt.

En annan tanke är att människans förhållande till sig själv och världen antagligen inte varit detsamma genom årtusendena. Man kan säga att det stegvis har varit en väg mot starkare och starkare frihetskänsla i förhållande till omgivningen som hänger ihop med att människan mer och mer kommit att se sig som individ.

Frihet hänger som Zygmunt Baumann påpekar ihop med trygghet. För mycket valmöjligheter utan en trygghetsupplevelse i det yttre eller i det inre (vem är jag egentligen?) ger osäkerhet.

Men frihet hänger också ihop med ansvar, nämligen vad jag gör av min frihetskäpa. Här visar sig också skillnaden mellan de två aspekterna på frihet: friheten som given situation dvs i form av avsaknad av hinder och friheten som skapande aktivitet helt oavsett hur det ser ut runt mig.

Ansvar hänger ihop med viljan att se konsekvenserna av det jag gör. Att det inte är så självklart längre kan man bli läggas märke till i alla de olika fora där människor möts på internet. Här kan man dölja vem man är men ändå genom det man skriver uppnå en stor verkan. Det ger verkar det som, en förhöjd frihetsupplevelse! Vi ser det också i hur personer i både den politiska och den ekonomiska sfären förhåller sig till brott och misstag som begåtts, man tar inte gärna ansvar för något som gått fel!

Frihetsupplevelsen hänger ihop med att upptäcka att jag med mitt tänkande kan förstå omvärlden och därmed handla och förändra den efter mitt tycke. Alla tekniska uppfinningar hänger ihop å ena sidan med ett sådant tänkande och å andra sidan med ett nyttotänkande, att det är viktigt att konstruera det som gör att livet blir enkelt och bekvämt att leva. Tåg, flygplan, bilar, hushållsmaskiner, datorer, sjukhusutrustning, skördetöskor mm mm hör hit..

Men medvetandet om konsekvenserna för vår omgivning när vi konstruerar och använder allt detta har först nu på allvar börjat vakna även om ex vis Elin Wägner redan för 60 år sen påpekade det. Frihets utvecklingen, individualiseringen har inneburit att vi har fastnat i ett förståndstänkande, logiskt i sig men utan real anknytning i form bla av att vilja ta ansvar för våra handlingar gentemot jorden, dess växter och djur och även människorna

Detta kan leda till cynism vilket vi i vår tid ser i stor skala vad gäller de ekonomiska mekanismerna vilket i förlängningen leder till krig. Naomi Klein har t ex nyligen kommit ut med en mycket omtalad bok, "Chockdoktrinen", där hon beskriver USA:s taktik i Irak. Först avväpnades landet, sedan invaderades det och medan invånarna fortfarande befanns sig i akut chock "öppnades" landet för investerarna. Shell och BP har snabbt fått ett avtal som löper på 30 år och som ger dem rätt att behålla en mycket stor del av landets oljeintäkter.

Men att högmodigt säga sig att allt i den nutida kulturen är dåligt och bara vilja dra sig in i den egna föreställningsvärlden eller gruppen hjälper inte heller. Det gäller att försöka förstå sin samtid med öppen intresserad blick om man vill vara med i någon slags positiv förändring.

Att hitta jämviktspunkten mellan friheten och tryggheten är alltså en livsuppgift för varje människa idag samtidigt som man måste försöka göra sig klar över konsekvenserna av våra handlingar. Många människor har insett detta och söker förstå sambanden och för att därmed finna vägar till genomtänkta handlingar.

Hur kan vi tänka?

Vi kan uppleva att de multinationella bolagen likaväl som vissa staters statsöverhuvuden drivs av en stark maktvilja. Men vi måste samtidigt se att det behövs något mer än allmänna drömmar om att förbättra världen. Hur kan vi stå vakna i verkligheten?

Här kan vi få uppslag av Rudolf Steiner vad gäller att förstå konsekvenserna av våra handlingar för framtiden.

Han beskrev nämligen redan 1923 hur konsekvenserna av det ensidiga förståndstänkandet i en rätt snar framtid (dvs nu!) kan komma att föra till att vi fördärvar jordens värmeatmosfär!

Han talar alltså för 85 år sen om hur ett icke-ansvarstagande tänkande skulle få starka konsekvenser i jordens värmehushållning! Där är vi nu.

Han beskriver också senare i ett annat sammanhang (1924) hur människans handlingar kommer att visa sig direkt i naturen som bl a väderhändelser.

1925 i något av det sista han skrev beskriver han hur vi med våra tankar egentligen närmast hänger ihop med stjärnorna som rör sig i givna lagbundenheter precis som våra logiska tankar.

Viljan däremot har samma karaktär som jordhändelserna, kraftfulla inte beräkenbara händelser som väder, vulkanutbrott och jordbävningar.

Vår känsla som vi kan uppleva förbunden med hjärta och lungor är friare i förhållande till omvärlden och den del i oss som vi behöver vara starkt aktiva i när vi t ex vill fatta ett omdöme.

De tre själskrafterna måste nu hållas ihop av ett medvetet jag när i vår tid våra inre krafter splittras upp.

Att använda sig av tankens genomträngande förmåga och viljans förvandlande kraft med den innersta individuella kärnans(jaget) kraft det innebär att genomvärma alla tankar och handlingar med känslan.

Att bli konkret och medveten även på känslans område är att ta med verkligheten i tankarna.

T ex vördnad är en känsla som väl inte är särskilt omtalad i vår tid men Steiner talar om den som en förutsättning både för att kunna utveckla den inre människan och för att förstå världen. Det är inte frågan om ett allmänt sentimentalt känslösvall utan som en medveten känsla:jag utvecklar vördnad gentemot något eller någon speciell och då börjar jag dels varsebli och uppleva världen och mig själv på ett tydligare och klarare sätt än förut och dels känna ett mycket starkare samband med världen runt om mig än förr.

Vördnad är en process i två steg. Det första är att förbehållslöst öppna sig för det jag möter. Nästa steg innebär att ta emot det som kommer emot mig när jag öppnar mig. Det kan övas i olika situationer, i naturen eller gentemot mänskliga sammanhang men det är enklast att börja med en naturupplevelse eller en enskild växt eller sten. Man börjar alltså med något som i sig inte väcker antipati eller rädsla

vilket man lättare kan känna inför att socialt sammanhang. Därmed varseblir jag denna del av verkligheten så som den är så mycket som jag i ögonblicket kan ta in genom sinnen och tankar. Samtidigt varseblir jag mig själv såsom jag är, jag kan bara utveckla vördnad om jag bejakar att jag är den jag är just nu med alla möjligheter jag har.

Allt detta betyder samtidigt att jag inte förhåller mig som en härskare **över** naturen eller människorna utan som en människa som finns i världen tillsammans med alla andra. Det jag då upplever är att jag inte är ensam i världen utan står i ett sammanhang, med naturen och med människorna. Kanske har jag tidigare tänkt detta men nu upplever jag det som en realitet. Vördnaden öppnar den inre själsblicken för detta.

Man kan säga att det är att ta de första stegen i en slags forskning där jag själv, världen runt mig och mitt samband med världen är föremål för forskningen. Steiner kallade det för spirituellt eller andevetenskaplig forskning.

Jag upplever mig själv som andligt verksam i världen när jag utvecklar vördnad och det innebär att jag märker att jag kan börja lita till min förmåga att förstå världen.

Att jag ser mitt livssammanhang klarare än förr innebär också att jag kan vända blicken mot mitt eget öde och med vördnadens ögon se på mitt liv med alla dess mänskliga samband.

Därmed kan jag i vidaste mening också börja förstå vem jag är och vad jag har här på jorden att göra. Nu sker dessa insikter ögonblicksvis till en början, jag måste hela tiden på nytt söka öppna mig med dessa vördnadens ögon, det kommer ju inte av sig självt.

Steiner kunde in i minsta praktiska detalj både exakt beskriva vad som är bra i en speciell situation för en patient eller ett barn samtidigt som han som sagt beskrev hur vårt tänkande får konsekvenser i värmeskiktet. Det var ett tänkande fullt av vördnad som därför blev ett konkret, praktiskt, jordnära tänkande i fullt medvetande om sammanhanget med den egna andens hemvist i en andlig icke-fysisk värld.

Steiner talar också om att det finns en möjlighet att människor i framtiden (alltså även nu!) kommer genom detta som han kallar praktiska tänkande att komma till en visdom som är gemensam för alla människor. Man kommer att uppleva det mest uregna som det mest allmängiltiga. De mest individuella människorna kommer att vara de fredligaste!

Ser vi inte detta redan här och där i enskilda individer? Nelson Mandela, Vaclav Havel, Elin Wägner. Det som Steiner hann utveckla och ge idéer till som waldorfpedagogik, biodynamisk odling, antroposofisk medicin är i hög grad något som inte bara blir mer och mer efterfrågat men också har frö i sig för framtiden eftersom det är fotat i ett tänkande som vill tränga bakom ytan och öppet möta varje ögonblick.

Men det rullar inte på av sig självt, det krävs ett inre förhållningssätt som man får tillgång till i den antroposofiska meditativa praxis som Steiner utarbetat och som, när vi använder oss av den öppnar våra ögon för det väsentliga både i det som varit, i nuet och för framtiden.

Till slut en bild som sammanfattning:

Vi kan se jorden som vårt hem och ett hölje för oss som är vårt att förvalta. Den är en organism där allt samverkar i sammanhang som bär spår av det människor gjort. Den är som en större kropp som vi har gemensamt och som liksom våra kroppar kan få sjukdomar men också läkas om vi låter den läkas. Jorden är som en människa där allt mänskligheten gjort finns kvar

Anna Hallström